

УДК 159.9:316.77

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.13\(58\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.13(58).01)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРИ

Іванна Андрійчук

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології розвитку та консультування

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

ivanna.andriychuk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8668-0179>

Анотація

Статтю присвячено вивченню особливостей спілкування студентської молоді в інтернет просторі. Проаналізовано сучасні погляди на реальне та віртуальне спілкування у житті студентів. Розкрито психологічні особливості інтернет-спілкування. Узагальнено та систематизовано психологічні чинники онлайн-комунікації. З метою дослідження особливостей віртуальної комунікації використано методику «Діагностика загального рівня комунікабельності», тест «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні», тест «Діагностика потреби у спілкуванні», питальник «Сприймання Інтернету», спостереження, кореляційний аналіз. Визначено, що спілкування – багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного. Інтернет-комунікація поєднує чотири процеси: створення нової реальності, відображення об'єктивної дійсності, прояв суб'єктивно-особистісного світу співрозмовників, передача свого духовного змісту всім учасникам. Виявлено, що умови, в яких відбувається віртуальна комунікація, істотно змінені, порівняно з умовами реального спілкування: анонімність, своєрідність протікання процесів міжособистісного сприйняття в умовах відсутності невербальної інформації, добровільність і бажаність контактів, ускладненість емоційного компоненту спілкування. В процесі проведеного дослідження виявлено такі психологічні чинники Інтернет комунікації молоді: задоволення потреби в пошуку інформації, розвазі, відпочинку, спілкуванні, навчанні; подолання емоційних бар'єрів у міжособистісній взаємодії; потреба в сенсорній стимуляції; втрата відчуття часу; низький рівень комунікабельності в реальному житті; проектування реальності в онлайн-простір; зміна свідомості в результаті використання кіберпростору. На основі результатів емпіричного дослідження, даних кореляційного аналізу встановлено, що загальний рівень комунікабельності, емоційні бар'єри в міжособистісному спілкуванні та змінені стани свідомості внаслідок використання Інтернету можна розглядати як взаємообумовлюючі та взаємопідсилюючі чинники, між якими існує достовірний тісний взаємозв'язок.

Ключові слова: спілкування, рівень комунікабельності, емоційні бар'єри, студентський вік, інтернет простір, віртуальна комунікація.

Вступ

В умовах ринкової економіки, трансформації всіх сфер суспільного життя вітчизняного соціуму відбуваються активні зміни в життєдіяльності людини, зокрема й у ракурсі віртуальної комунікації. Сьогодення характеризується появою таких технічних новинок, що швидко стають необхідними атрибутами нашого повсякденного життя, зумовлюючи у нього істотні зміни. Без перебільшення можна констатувати, що людина зрослася зі створеним нею техногенним середовищем.

Необхідність вивчення особливостей спілкування студентської молоді в інтернет просторі зумовлена його впливом на успішність особистісного та професійного становлення. Студенти мають відкритий доступ до різних джерел інформації, зокрема й до сучасних інформаційних технологій, а саме, мережі Інтернет.

Як зазначено О.М. Немеш, занурення у відкриті інформаційні безміри може призвести до пригнічення екзистенційних потенціалів особистості, вплинути на її поведінку, виявитися в надмірній аддиктивності, маніпульованості та інших амортизаційних психостанах. Людина, включена в діяльність із використання Інтернет-технологій, суб'єктивно переживає, оцінює та осмислює дійсність і стосунки з іншими людьми дуже своєрідно (Немеш, 2017).

Застосування комп'ютерних мереж призводить до значних структурних і функціональних змін у психічній діяльності людини, які зачіпають пізнавальну, комунікативну, особистісну сфери, потребово-мотиваційну регуляцію діяльності тощо, і тому викликають значний науковий інтерес у психологів-науковців. На сьогодні вже здійснено окремі теоретико-експериментальні дослідження різних аспектів діяльності та комунікації особистості в середовищі комп'ютерних мереж, специфіки активності віртуальних співтовариств і проблем, що пов'язані з діяльністю людини в Інтернеті.

Фундаментальними засадами дослідження психологічних особливостей використання Інтернет-технологій слугували положення таких теоретичних напрямів у психологічній науці, як: психологія комунікації у віртуальному просторі (Бондаровська, 2005; Жичкіна, 1999; Немеш, 2017); комунікативне моделювання особистісних конструктів (Чудова, 2002); психологія зловживання інтернет-мережею (Моцик, 2015).

Явище комп'ютерної залежності вивчалось в зарубіжній психології з кінця 80-х років 20-го століття. Аналізувався вплив використання Інтернету на побутову, навчальну, соціальну, фінансову та психологічну сфери людини (Caroline Flisher, 2010; Young, 2000).

Зростання соціальних мереж – глобальний культурний феномен. Сучасний стиль навчання у закладі вищої освіти безпосередньо пов'язаний із тривалим перебуванням в Інтернеті, а насиченість та інтенсивність навчальної діяльності обмежує можливості студента в підтримці широких соціальних контактів в реальності. Необхідно досліджувати вплив Інтернет спілкування у внутрішньоособистісному і міжособистісному аспектах. В окресленому контексті особливого значення набуває розкриття психологічних чинників спілкування саме студентської молоді.

Мета дослідження полягає у виявленні психологічних чинників спілкування студентської молоді у віртуальній мережі. **Завдання** дослідження: 1) узагальнити теоретичні підходи до особливостей спілкування студентів; 2) визначити особливості сприймання Інтернету студентською молоддю; 3) діагностувати комунікативні якості студентів та їх взаємозв'язок із досвідом спілкування в соціальних мережах; 4) емпірично визначити та узагальнити психологічні чинники онлайн-комунікації.

Методи дослідження

Для досягнення мети нашої дослідницької роботи застосовувались діагностичні та статистичні методи. Дослідження проводилося у два етапи. На першому етапі був здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем спілкування, вікових особливостей студентства і комунікації у мережі Інтернет. На другому етапі з метою виявлення психологічних закономірностей спілкування і ставлення студентів до комунікації у соціальній мережі було проведено дослідження за допомогою тестового комплексу, що містив такі психодіагностичні методики: методика «Діагностика загального рівня комунікабельності» (тест В.Ф. Ряховського), тест «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (В.В. Бойко), тест «Діагностика потреби у спілкуванні» (Ю.Л. Орлов), питальник «Сприймання Інтернету» (Є.А. Щепіліна). Підбираючи комплекс психодіагностичних методик, ми зважали на те, що особливості комунікабельності, емоційні бар'єри і потреба в спілкуванні можуть бути важливими показниками спілкування студентської молоді. Загальний рівень комунікабельності, емоційні бар'єри в міжособистісному спілкуванні та змінені стани свідомості в результаті використання Інтернету можна розглядати як взаємообумовлюючі та взаємопідсилюючі фактори, між якими існує достовірний тісний взаємозв'язок. Оскільки в дослідженні міститься кілька масивів експериментальних даних, то ми не обмежувались лише одним способом їх обробки. Для того, щоб визначитись із критерієм оцінки кореляції, перевірявся характер розподілу даних і встановлювалися особливості репрезентативної вибірки. Розподіл виявився близьким до нормального, тому використано різні критерії для оцінки взаємовпливу і каузальних зв'язків між показниками. На основі цього здійснено кількісний та якісний аналіз отриманих результатів. Дослідження проводилося зі студентами денної форми навчання факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Загальна вибірка склала 112 досліджуваних віком від 18 до 24 років.

Результати та дискусії

В межах висвітлення теми статті вважаємо за доцільне проаналізувати особливості реального спілкування і перейти до розгляду особливостей віртуальної комунікації.

Під спілкуванням розуміється реальність людських стосунків, яка передбачає будь-які форми спільної діяльності людей. До того ж люди не просто спілкуються в ході виконання ними певних функцій, вони завжди спілкуються під час відповідної діяльності. Г. Андреева вважає, що доцільним є найширше розуміння зв'язку діяльності і спілкування, коли спілкування розглядається і як аспект спільної діяльності, і як її своєрідний дериват (Андреева, 2008: 34). Відтак, спілкування доцільно розглядати у двох планах: як аспект спільної діяльності і як її продукт.

Б. Фредріксон розглядає це поняття як взаємодію людей, що полягає в їхньому обміні інформацією пізнавального чи афективно-оцінного характеру, зважаючи й на емоційний компонент (Fredrickson, 2013).

Як стверджує О.Л. Лацанич, «Спілкування – найважливіше середовище духовного, громадського та особистого прояву людини, засіб досягнення взаєморозуміння між людьми. Соціально-психологічна суть спілкування полягає в тому, що воно є живим і неперервним процесом взаємодії людей, людини з самою собою і світом» (Лацанич, 2000: 48).

Отже, спілкування розуміється як взаємодія людей з метою обміну інформацією; як взаємодія, що породжується потребами спільної діяльності; як засіб досягнення

взаєморозуміння між людьми. Зазначені визначення розкривають його комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони.

На сучасному етапі розвитку суспільства у людей з'явилася можливість спілкуватись не лише в реальному житті, але й з допомогою Інтернету, зокрема у соціальних мережах.

На думку Е. Ігнат'євої, інтернет-комунікація «становить єдність чотирьох процесів: у ній створюється нова реальність, що відображає об'єктивну дійсність, виявляє суб'єктивно-особистісний світ співрозмовників і передає свій духовний зміст усім учасникам» (Ігнат'єва, 2009: 82). Великий інтерес становить спроба досліджувати ці процеси, зрозуміти завдяки чому вони стають можливими, який їхній перебіг, які закономірності при цьому виявляються, тобто з'ясувати, як в онлайн-спілкуванні створюється нова реальність, як вона презентує об'єктивну дійсність, виявляє суб'єктивно-особистісний світ співрозмовників.

Ознайомившись із дослідженнями і працями низки вчених (Войскунский, 2004; Жичкина, 2004; Немеш, 2017; Чудова, 2002; Юсупова, 2009), ми виокремили такі особливості спілкування у віртуальному світі: анонімність; фізична непрезентованість; своєрідність перебігу процесів міжособистісного сприйняття в умовах відсутності невербальної інформації; нерегламентованість поведінки; зниження психологічного і соціального ризику в процесі спілкування; компенсаторна віртуальна емоційність; використання різних способів мережевої комунікації. Саме вони відрізняють віртуальну форму комунікації від будь-яких інших.

На нашу думку, система актуалізованих рис, котрі виявляються у спілкуванні особистості з іншими людьми, характеризує її комунікативний потенціал. Система цих якостей, здібностей, умінь формується у самому комунікативному процесі та закріплюється у структурі особистості як своєрідна життєва стратегія. Спілкування студентів значною мірою пов'язане із провідною діяльністю їхнього віку, а саме – професійним навчанням і саморозвитком. Велике місце займає їхнє спілкування із одногрупниками, викладачами і близькими людьми. В сучасному житті молодь за допомогою кіберпростору може задовольняти багато своїх потреб. Зокрема студент в Інтернеті має можливість презентувати себе, познайомитися з іншими людьми, розвивати міжособистісні стосунки з іншими, здійснювати навчальні завдання і навіть стати адиктивним щодо Інтернету.

Комунікабельність є однією з визначальних навичок успішної соціальної взаємодії, що зачіпає як професійні, так і особистісні стосунки. В спілкуванні можуть виникати різні перешкоди. Так, емоційні бар'єри з'являються, якщо у взаєминах між людьми відсутній емоційний комфорт. Саме стан емоційної зручності та рівень потреби у спілкуванні є важливими чинниками спілкування студентської молоді.

Навчання у закладі вищої освіти – різновид розумової діяльності студента, в якому провідну роль відіграє спілкування. Індивідуальні особливості навчання опосередковані особистісними комунікативними властивостями кожного його учасника. Конкретний студент завжди задіяний у багатосторонню систему діяльності, спілкується з іншими людьми, що визначає різноманітність нагромаджених і закріплених способів його участі в актуальних взаєминах. Ступінь участі студента в кожному комунікативному акті передусім залежить від змісту навчальної діяльності, в котру він входить, від умов, в яких ця діяльність здійснюється, індивідуальних моментів та особливостей інших її учасників, мікросоціуму тощо. Відтак виникає проблема розвитку цифрових навичок учасників навчання як окреме завдання освітнього процесу. На цьому акцентують і науковці із зарубіжних країн (Sun & Chen, 2016; Kebritchi, Lipschuetz & Santiago, 2017).

Дуже важливий аспект спілкування студентів – це спілкування з однокурсниками. Порівнюючи своє ставлення до навчання, майбутньої професії з позиціями однокурсників, студент більш усвідомлено розпочинає сприймати навчальну діяльність, намагаючись бути успішним серед однолітків (Юсупова, 2009).

Досить суттєвою стороною спілкування в студентському віці є спілкування з викладачами. Студентам на молодших курсах часто здається, що викладачі байдужі до них, недостатньо їм довіряють і не поважають їх. Особливо переживають молоді люди з невеликих населених пунктів, де всі один одного знають з малих років і професійні взаємини між вчителями та учнями часто поєднуються з емоційно-особистісними. Проте до кінця навчання у виші більшість студентів розпочинають активно спілкуватися з викладачами.

Спілкування, як одна з важливих умов розвитку особистості, в студентському віці набуває особливого значення. Як зазначалося вище, воно тісно пов'язане з навчальною діяльністю. Навчальна діяльність в умовах закладу вищої освіти створює підвищені навантаження на психіку молодої людини, а повноцінне спілкування, як функціонально-рольове, так і емоційно-особистісне забезпечує збереження психічного здоров'я студента (Войскунский, 2004). Зростання зацікавленості новітніми технологіями, особистісний і професійний інтерес – все це сприяє зростанню кількості молоді, яка користується всевітньою мережею. Постійний доступ до мережі дозволяє використовувати її для задоволення власних потреб у комунікації, яка в свою чергу задовольняє потребу в психологічному контакті.

Специфічними ознаками віртуального комунікативного простору в науковій спільноті є такі, як: соціальність, анонімність, емоційна насиченість, доступність, трансформація просторових і часових координат. Віртуальне спілкування і віртуальна мова наділені спонтанністю і миттєвістю. По мірі того, як більшість комунікацій, що є ключовими в нашому щоденному існуванні, стають опосередкованими, як у випадку з широким розповсюдженням і застосуванням Інтернету, природа цього опосередкування повинна вивчатися детальніше (Немеш, 2017).

Логічно припустити, що змінені умови віртуальної комунікації накладають свій відбиток на процес сприйняття співрозмовника, формування ідентифікації та комунікацію загалом. Опрацьовані теоретичні аспекти та емпіричні дослідження проблеми, підбірка діагностичного інструментарію уможливили цілісну оцінку психологічних особливостей віртуальної комунікації молоді, їхнє ставлення до Інтернет-взаємодії, порівняння властивих студентам характеристик спілкування із досвідом та частотою перебування у мережі.

В результаті проведеного емпіричного дослідження ми визначили такі показники розвитку комунікативних якостей студентів. Згідно із методикою «Діагностика загального рівня комунікабельності» було встановлено, що у 5% респондентів рівень комунікабельності нижче середнього. З новими людьми вони знайомляться обережно, неохоче беруть участь у суперечках і диспутах. В їх висловлюваннях часом занадто багато сарказму без усякої на те підстави. Інші 29% студентів володіють середнім рівнем комунікабельності. Це виявляється в допитливості, охочому слуханні цікавого співрозмовника, терплячістю в спілкуванні з іншими, відстоюванні своєї позиції без зайвої запальності. Водночас вони не люблять гучних компаній, екстравагантних витівок і багатослів'я – все це їх дратує. Більшість учасників дослідження (49%) належать до осіб із високим рівнем комунікативної компетентності. Вони дуже товариські (часом, мабуть, навіть надміру), зацікавлені, говіркі, люблять висловлюватися з приводу різних питань, що, буває, дратує інших. Також охоче

знайомляться з новими людьми, нікому не відмовляють в проханнях, хоча не завжди можуть їх виконати. Інколи їм бракує посидючості, терпіння і відваги при зустрічі із серйозними проблемами. Водночас 17% обстежуваних характеризуються як надто товариські із дуже високим рівнем комунікабельності. Такі особи завжди поінформовані щодо всіх справ. Люблять брати участь у дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у них нудьгу. Вони охоче висловлюються, навіть якщо їхнє уявлення про проблему більш ніж поверхове. Всюди почувають себе у своїй тарілці. Беруться за будь-яку справу, хоча не завжди можуть її успішно довести до завершення. Тому люди можуть ставитись до них із деяким побоюванням і сумнівами. Отримані кількісні результати подано на рис. 1.

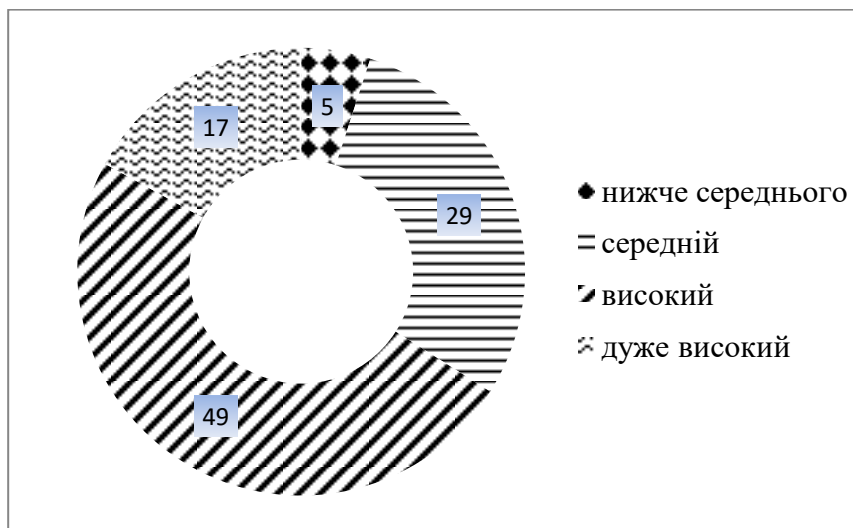


Рис.1. Кількісні показники загального рівня комунікабельності обстежуваних (у %)

Згідно з показниками методики на визначення потреби у спілкуванні, в жодного із опитаних не виявлено низько вираженої комунікативної потреби. Натомість 48% обстежуваних володіють середнім ступенем прояву потреби у спілкуванні, а 52% надто потребують комунікації та взаємодії із іншими. Загалом потреба у спілкуванні зумовлена суспільним способом буття та необхідністю взаємодіяти у процесі діяльності. З одного боку, це потреба в нових враженнях, почуттях, знаннях, а з іншого – бажання поділитися з партнером власними переживаннями, думками.

За допомогою методики «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» нами було визначено рівень прояву труднощів у процесі комунікації. Загалом 15% опитаних студентів емоції не заважають спілкуватись у повсякденному житті. Водночас 26% респондентів зустрічаються із деякими емоційними проблемами у комунікації, а 45% респондентам «щоденні» емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми. І також 13% досліджуваним емоції шкодять встановлювати контакти з оточуючими.

Оцінюючи домінуючі емоційні бар'єри опитаних, слід зазначити, що найбільш вираженим з них є неадекватний прояв емоцій (55%). На другому місці знаходяться такі труднощі у спілкуванні як негнучкість та невизначеність емоцій (34%). Водночас у 29% опитаних переважаючою перешкодою у ефективному спілкуванні є небажання зближуватися з людьми на емоційній основі. Варто зазначити, що у 19% випадках найбільш вираженим був такий емоційний бар'єр, як невміння керувати емоціями, дозувати їх. І лише 12,5%

досліджуваних зіштовхуються з комунікативними труднощами, які пов'язані з домінування негативних емоцій (рис. 2).

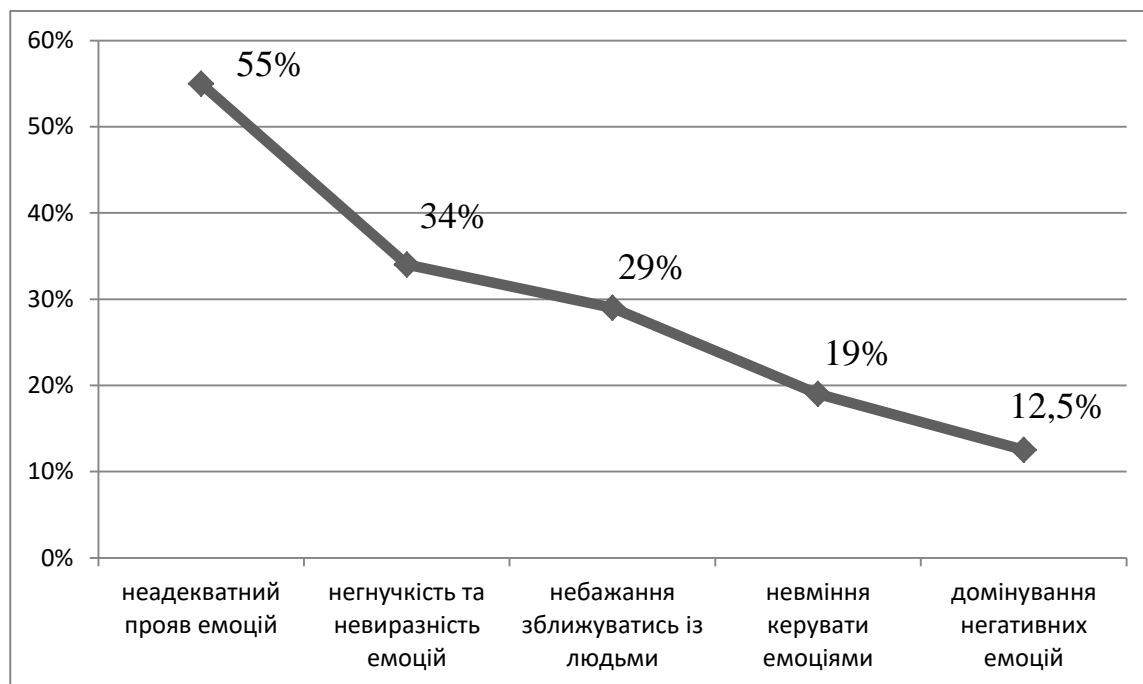


Рис.2. Розподіл прояву домінуючих емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні студентів

За результатами дослідження за опитувальником Є.А. Щепіліної було встановлено, що 77% опитаних не вважають себе приналежними до мережевої субкультури, водночас 19% певною мірою себе такими вважають, а 4% належать до такої субкультури. Ми з'ясували, що 9% респондентів мають нецілеспрямовану поведінку в Інтернеті, у 62% дана особливість виявляється посередньо, а в 29% – відсутня. Така поведінка передбачає забування першочергової мети використання віртуальних ресурсів та черговості відвідування сайтів у процесі роботи, потребу в структуруванні інформації, втрату контролю над ситуацією в мережі, марну трату часу на перегляд непотрібної інформації.

Ще одним психологічним чинником Інтернет-комунікації є потреба в сенсорній стимуляції. Згідно із результатами дослідження, в 19% опитаних ця потреба відсутня, 71% в середній мірі, а 10% у високій потребують такої стимуляції під час використання віртуального простору. Це свідчить про те, що більшість студентів схильні звертати увагу на зовнішній вигляд сайтів, його графічну складову, віддають перевагу форумам, перегляду картинок, знаходячись у мережі, прослуховують музику – це і виявляє їхню потребу в сенсорному підкріпленні віртуальної діяльності.

Окрім цього, визначено, що у 6% респондентів виявляються змінені стани свідомості, як наслідок використання Інтернету. Тобто їх настроїв може покращуватись, змінюється відчуття себе, порівняно із реальним життям, відбувається перенесення віртуального життя в реальність, зникають межі між цими двома вимірами, байдужість до зовнішньої реальності під час Інтернет-серфінгу. Водночас у 47% опитаних студентів така особливість виявляється на середньому рівні, а в 46% зовсім відсутня.

Аналіз дослідження засвідчив, що 84% обстежуваних не сприймають Інтернет як кращий, привабливіший, переважаючий, порівняно з реальним життям. Одночасно нами

виявлено 13% студентів від загальної вибірки, які у середній мірі прагнуть «поселитись у Інтернеті», а також 3%, в яких така потреба достатньо виражена. Окрім цього 9% респондентів прагнуть перенести норми віртуального світу у реальний, 49% – проти цього, а 42% дотримуються посередньої позиції.

Під час дослідження була виявлена психологічна особливість використання світової мережі, що полягає у сприйманні Інтернету як проєктивної реальності. Студенти, які володіють високим рівнем цієї характеристики (5%), зіштовхуються з труднощами при поясненні того, чим їх приваблює онлайн-середовище, відчувають фрустрацію після Інтернет-роботи, приписують віртуальній реальності містичні властивості, почувають себе частиною чогось надзвичайного в кіберпросторі. Водночас зафіксовано 40% досліджуваних, у яких в тій чи іншій мірі виявляються ці властивості, та 55%, яким вони не притаманні.

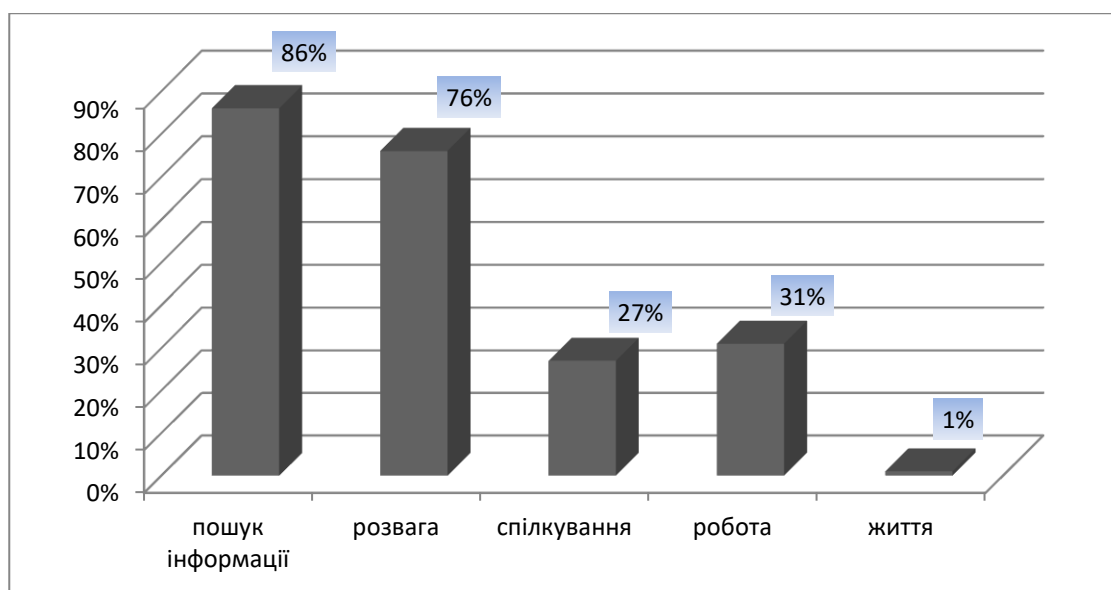


Рис. 3. Кількісні показники мотивації використання студентами віртуального простору

Аналізуючи мотивацію використання студентами віртуального простору (рис. 3), можна визначити кілька факторів, що спонукають студента до онлайн-взаємодії. Перш за все, Інтернет-світ задовольняє потребу в пошуку інформації (86% обстежуваних віддали перевагу цьому варіанту). На другому місці, за вибором досліджуваних (76%), знаходиться такий фактор, як розвага. Також студентів мотивує використання кіберпростору задля спілкування і роботи (27% і 31% відповідно), і лише менше 1% опитаних асоціюють перебування в Інтернеті із життям. Також зрідка зустрічались такі відповіді, як «навчання», «відпочинок», «трата часу».

Порівнюючи показники загального рівня комунікабельності та прояв емоційних бар'єрів, ми обчислили коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона, який становить 0,357. Зіставляючи отримані результати кореляційного аналізу із ключем тесту, відзначимо, що чим нижчий рівень комунікативної компетентності, тим вищий показник емоційних бар'єрів.

Окрім цього, ми здійснили кореляційний аналіз показників тесту «Діагностика загального рівня комунікабельності» та питальника Є.А. Щепіліної та виявили такі значущі кореляції. Між загальним рівнем розвитку комунікативної компетентності та зміненими

станами свідомості в результаті використання Інтернету існує прямопропорційний середній зв'язок ($r=0,4$). Встановлено, що рівень розвитку комунікабельності корелює із сприйманням Інтернету, як проєктивної реальності ($r=0,3$) та як кращого, порівняно із реальним життям ($r=0,38$). Визначено слабкий зв'язок між компетентністю у комунікації й переважанням віртуального спілкування ($r=0,28$). Отримані дані свідчать про те, що чим нижчий загальний рівень комунікабельності студентів, тим більше у них спостерігаються змінені стани свідомості в результаті використання Інтернету, світова мережа сприймається як краща, порівняно з реальним життям, як проєктивна реальність, переважає віртуальне спілкування.

Внаслідок проведеного статистичного аналізу, можемо констатувати, що високий позитивний зв'язок між собою мають такі шкали, як належність до мережевої субкультури, сприймання Інтернету як кращого, порівняно з реальним життям та сприймання Інтернету як проєктивної реальності. Окрім цього, тісний зв'язок виявлено між шкалою сприймання Інтернету як кращого і шкалою змінених станів свідомості внаслідок використання Інтернету ($r=0,607$). Також ми визначили наявність прямопропорційної кореляції між сприйманням всесвітньої мережі як кращої та переважанням віртуального спілкування у студентів ($r=0,744$). Як свідчить проведене емпіричне дослідження, спілкування студентів в мережі Інтернет зумовлене різними чинниками. Особливостями комунікації студентської молоді у віртуальному світі є такі: задоволення потреби в пошуку інформації, розвагах, відпочинку, спілкуванні, навчанні, подолання емоційних бар'єрів, втрата відчуття часу, нецілеспрямованість поведінки. Окрім цього, процес взаємодії онлайн тісно пов'язаний із актуальною ситуацією студентів – вищою професійною освітою та особистісним зростанням.

Саме така підбірка діагностичного комплексу методів дала можливість цілісно дослідити особливості спілкування молоді, визначити психологічні чинники віртуальної комунікації студентів, їхнє ставлення до Інтернет-взаємодії, порівняти притаманні юнакам і дівчатам характеристики спілкування в реальному житті із взаємодією у кіберпросторі.

Висновки

Враховуючи теоретичні напрацювання, практичний досвід і результати емпіричного дослідження, варто зазначити, що для визначення психологічних чинників спілкування студентської молоді у віртуальній мережі ми підібрали діагностичний інструментарій, який дав можливість цілісно вивчити цей феномен. Зокрема в студентів виявлено загальний рівень комунікабельності, емоційні бар'єри в міжособистісному спілкуванні, прояв потреби в комунікації та особливості сприймання ними Інтернету. Доведено, що спілкування студентів в мережі Інтернет зумовлене різними факторами. Емпірично визначено такі психологічні чинники Інтернет комунікації молоді: задоволення потреби в пошуку інформації, розвагах, відпочинку, спілкуванні й навчанні; подолання емоційних бар'єрів у міжособистісній взаємодії; нецілеспрямованість поведінки; втрата відчуття часу; низький рівень комунікабельності в реальному житті; прагнення перенести норми віртуального світу в реальний; проєктування реальності в онлайн-простір; сприймання Інтернету як переважаючого, кращого, порівняно із повсякденним життям; зміна свідомості в результаті використання всесвітньої мережі.

Результати емпіричного дослідження підтвердили, що повсякденне спілкування в інтернет просторі стало невід'ємною складовою діяльності та спілкування особистості. Окрім цього, сам процес взаємодії онлайн тісно пов'язаний із актуальною життєвою ситуацією студентів, а саме – навчанням у закладі вищої освіти. Встановлено, що чим

нижчий рівень комунікативної компетентності молоді та більший прояв емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні, тим більшою мірою змінюється свідомість в результаті використання Інтернету, він сприймається як кращий, порівняно з реальним життям, переважає віртуальна комунікація та проєктується реальністю в кіберпростір.

Така підбірка діагностичного інструментарію дала нам можливість цілісно оцінити психологічні особливості віртуальної комунікації молоді, їх ставлення до Інтернет-взаємодії, порівняти притаманні студентам характеристики спілкування із досвідом та частотою їх перебування у мережі. Запропонований комплекс психодіагностичних методик може бути використаний психологами ЗВО з метою виявлення специфіки спілкування молоді. Емпіричні дані можна використовувати при наданні психологічної допомоги студентам у процесах консультування, психологічної просвіти та профілактики. У міру того, як Інтернет став розумітися, як засіб масового спілкування, стає очевидним, що ні масовість, ні сама категорія спілкування не можуть бути визначені для всіх контекстів, але натомість повинні постійно переосмислюватись у зв'язку з конкретністю ситуації.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у необхідності вивчення особливостей спілкування студентської молоді в інтернет просторі в умовах пандемії COVID-19, розробці та апробації тренінгової програми з метою оптимізації віртуального спілкування студентів.

Література

1. Андреева, Г.М. (2008). *Социальная психология: учебник для вузов*. Москва : Аспект Пресс.
2. Бондаровська, В. (2005). У мережі Інтернет: психологічні, етичні, культурологічні проблеми. *Психолог*, 25, 10–15.
3. Войскунский, А.Е. (2004). Актуальные проблемы психологии зависимости от Интернета. *Психологический журнал*, 1, 90–100.
4. Жичкина, А.Е. (1999). *Социально-психологические аспекты общения в Интернете*. Режим доступа: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/refinf>
5. Игнатьева, Э.А. (2009). Психологические тренинги развития способностей виртуального общения. *Психологическая наука и образование*, 2, 82–85.
6. Лацанич, О.Л. (2000). Спілкування як особливий вид діяльності. *Науковий вісник Ужгородського державного університету. Сер. Педагогіка. Соціальна робота*, 3, 48–49.
7. Моцик, Р.В. (2015). Інтернет-залежність та її вплив на виховання сучасної людини. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 18, 292–297.
8. Немеш, О.М. (2017). *Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту*. (Монографія). Київ : ВД «Слово».
9. Чудова, И.В. (2002). Особенности образа «Я» «жителя Интернета». *Психологический журнал*, 23(1), 113–118.
10. Юсупова, Н.О. (2009). Міжособистісні стосунки студентів в аспекті віртуальної взаємодії. *Практична психологія і соціальна робота*, 4, 78–80.
11. Caroline, Flisher, (2010). Getting plugged in an overview of internet addiction. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 46(10), 557–559.
12. Fredrickson, B.L. (2013). Positive emotions broaden and build. *Advances in Experimental Social Psychology*, 47, 1–53.
13. Kebritchi, M., Lipschuetz, A., & Santiago, L. (2017). Issues and challenges for teaching successful online courses in higher education: A literature review. *Journal of Educational Technology Systems*, 46(1), 4–29.

14. Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education, 15*, 157–190.
15. Young, K.S. (2000). *Internet Addiction Test*. Retrieved from: http://www.netaddiction.com/resources/internet_addiction_test.htm

References

1. Andreeva, G.M. (2008). *Sotsialnaya psihologiya: uchebnik dlya vuzov*. [Social psychology: student book for universities]. Moskva : Aspekt Press [in Russian].
2. Bondarovska, V. (2005). U merezhi Internet: psykholohichni, etychni, kulturolohichni problemy. [On the Internet: psychological, ethical, cultural problems]. *Psykholoh – Psychologist, 25*, 10–15 [in Ukrainian].
3. Voyskunskiy, A.E. (2004). Aktualnyie problemy psihologii zavisimosti ot Interneta. [Actual problems of the psychology of Internet addiction]. *Psihologicheskij zhurnal - Psychological Journal, 1*, 90–100 [in Russian].
4. Zhichkina, A.E. (1999). *Sotsialno-psihologicheskie aspektyi obscheniya v Internete*. [Socio-psychological aspects of communication on the Internet]. Retrieved from: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/refinf> [in Russian].
5. Ignateva, E.A. (2009). Psihologicheskie treningi razvitiya sposobnostey virtualnogo obscheniya. [Psychological trainings for the development of virtual communication skills]. *Psihologicheskaya nauka i obrazovanie – Psychological Science and Education, 2*, 82–85 [in Russian].
6. Latsanych, O.L. (2000). Spilkuvannnia yak osoblyvyi vyd diialnosti. [Communication as a special activity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho derzhavnoho universytetu. Ser. Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod State University. Ser. Pedagogy. Social Work, 3*, 48–49 [in Ukrainian].
7. Motsyk, R.V. (2015). Internet-zalezhnist ta yii vplyv na vykhovannia suchasnoi liudyny. [Internet addiction and its impact on the education of modern person]. *Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical education: theory and practice, 18*, 292–297 [in Ukrainian].
8. Nemesh, O.M. (2017). *Virtualna diialnist osobystosti: struktura ta dynamika psykholohichnoho zmistu*. [Virtual activity of personality: structure and dynamics of psychological content]. Kyiv : VD «Slovo» [in Ukrainian].
9. Chudova, I.V. (2002). Osobenosti obraza «Ya» «zhitelya Interneta». [Peculiarities of the image of «I» of the «inhabitant of the Internet»]. *Psihologicheskij zhurnal – Psychological Journal, 23*(1), 113–118 [in Russian].
10. Iusupova, N.O. (2009). Mizhosobystisni stosunky studentiv v aspekti virtualnoi vzaiemodii. [Interpersonal relations of students in the aspect of virtual interaction]. *Praktychna psykholohiia i sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work, 4*, 78–80 [in Ukrainian].
11. Caroline, Flisher, (2010). Getting plugged in an overview of internet addiction. *Journal of Paediatrics and Child Health, 46*(10), 557–559.
12. Fredrickson, B.L. (2013). Positive emotions broaden and build. *Advances in Experimental Social Psychology, 47*, 1–53.
13. Kebritchi, M., Lipschuetz, A., & Santiago, L. (2017). Issues and challenges for teaching successful online courses in higher education: A literature review. *Journal of Educational Technology Systems, 46*(1), 4–29.

14. Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education, 15*, 157–190.
15. Young, K.S. (2000) Internet Addiction Test.
Retrieved from: http://www.netaddiction.com/resources/internet_addiction_test.htm

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF STUDENTS' COMMUNICATION IN THE INTERNET AREA

Ivanna Andriychuk

PhD in Psychology, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Developmental Psychology and Consultancy

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

2, Maxyma Kryvonosa Str., Ternopil, Ukraine, 46027

ivanna.andriychuk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8668-0179>

Abstract

The article is devoted to the study of the peculiarities of communication of student youth in the Internet area. Modern views on real and virtual communication in students' lives are analyzed. The psychological features of Internet communication are revealed. The psychological factors of online communication are generalized and systematized. In order to study the features of virtual communication the methods of "Diagnosis of the general level of sociability", test "Diagnosis of emotional barriers in interpersonal communication", test "Diagnosis of communication needs", questionnaire "Internet perception" are used as well as observation and correlation analysis. Communication is defined as a multifaceted process of establishing and developing contacts between people, which involves the exchange of information, certain tactics and strategies of interaction, perception and understanding of each other. Internet communication combines four processes: the creation of a new reality, the reflection of objective reality, the expression of the subjective and personal world of the interlocutors, the transmission of its spiritual content to all participants. It is revealed that the conditions in which virtual communication takes place are significantly changed in comparison with the conditions of real communication: anonymity, originality of interpersonal perception processes in the absence of nonverbal information, voluntariness and desirability of contacts, difficulty of emotional component of communication. In the course of our research the following psychological factors of Internet communication of youth are revealed: the satisfaction of need in search of the information, entertainment, rest, communication, training; the overcoming emotional barriers in interpersonal interaction; the need for sensory stimulation; the loss of sense of time; low level of sociability in real life; projecting reality into an online space; change of consciousness as a result of the use of cybersport. Based on the results of empirical research and correlation analysis, it is defined that the general level of sociability, emotional barriers in interpersonal communication and altered states of consciousness as a result of the Internet use can be considered as interdependent and mutually reinforcing factors, between which there is a significantly close connection.

Keywords: communication, level of sociability, emotional barriers, student age, internet area, virtual communication.

Подано 10.03.2021

Рекомендовано до друку 23.03.2021